

BERT KEIZER, DE FILOSOOF DIE DOKTER WERD, OVER HET GOEDE STERVEN

‘De ene wil poëzie, de andere alleen morfine. Je dood moet passen bij je leven’

04 JUNI 2016 OM 03:00 UUR | Eva Berghmans

Bert Keizer was elf, en zag zijn moeder een lelijke dood sterven. Intussen helpt de 68-jarige arts en filosoof al dertig jaar andere mensen het op een veel mooiere manier te doen. ‘De beste stervenden helpen de omstanders over hun onhandigheid heen. Maar daar moet je talent voor hebben.’

‘Ik moet bij het wakker worden weten dat iemand me nodig heeft. Het is een verslaving. Ik ben een aandachtsjunkie, dat hebben alle hulpverleners. En dan is er nog de macht, heerlijk!’ Hollandse Hoogte

Al dertig jaar doet hij het, de Nederlandse arts en filosoof Bert Keizer: professioneel bijstand bieden aan sterfbedden. Al dertig jaar, hij schreef er ook boeken over, en toch: ‘Niets helpt tegen de onhandigheid.’ Stond hij daar afscheid te nemen van een vriend die vijf dagen later zou sterven, raakte ook hij niet verder dan: ‘Bedankt, leuk dat je mijn vriendje wou zijn.’ Zei de vriend, tot Keizers opluchting: ‘Nou, vond ik ook.’

Vier doden in één jaar – een zus, een schoonzus, twee vrienden. Amper een conclusie. Misschien deze: het is net iets minder lastig als het een bewust afscheid is. Zus en schoonzus gingen zonder dat ze er met familie en vrienden over konden praten. Met de vrienden lag dat anders. ‘Het helpt als het op de agenda staat, als iemand weet: ik ben aan het doodgaan. Dan kun je even zeggen: ik ga je zo missen. Plotseling sterven is het allerergste. Je moet nog even kunnen zwaaien naar elkaar. De beste stervenden helpen de omstanders over hun onhandigheid heen. Maar daar moet je talent voor hebben. Of misschien ontstaan daar op termijn rituelen voor, voor dat afscheid-bij-het-leven. Als het gekozen sterven de norm zou worden. De dood is de belangrijkste verlegenheid die ons wordt aangedaan door het lot – daarom stikt het van de rituelen voor na de dood. Dat slaat natuurlijk nergens op. Het is gewoon een lichaam. Doe het in een gat, en klaar.’

Gaan we beter sterven, als het gekozen sterven de norm wordt?

‘Bij euthanasie zijn de stervenden meestal in een vrij goed humeur, ze zijn niet wanhopig of bang. Er vraagt er al eens eentje of zijn haar wel goed zit. Maar euthanasie geeft niet altijd goede rouw. Het blijft een zelfdoding. Voor de achterblijvers is dat onprettig. Mensen zijn mensen – zelfs als iemand per ongeluk doodgaat, zijn mensen woedend. Als jij onder een auto loopt, denken jouw geliefden: wat een rotstreek, had je niet kunnen uitkijken? Ik heb het zelf meegemaakt met een vriendin. Je durft niet te vragen waarom het nou moet. Die andere heeft het al zo moeilijk dat hij dood wil. Dus voor jouw gezeur maak je geen ruimte.’

Hebt u zich in de loop van de jaren een idee kunnen vormen over wat het ideale gedrag is aan een sterfbed?

‘Als hulpverlener mag je zelf geen ideeën hebben over de dood. Die ontleen je aan je patiënt. Als mensen mij vragen: dokter, denkt u dat er leven is na de dood?, hoor ik aan de manier waarop ze het vragen wat ze willen horen. En dan antwoord ik soms: ja, volgens mij wel, dat is het enige wat we moeten hopen. Sterven is zo individueel. Het enige wat ik kan zeggen, is: laat je ideeën achter, probeer goed gezelschap te zijn voor wie sterft en voor wie achterblijft. Iedereen moet ziek en hopeloos zijn op zijn eigen manier – de ene wil poëzie, de andere fotoalbums, een derde alleen morfine. Je dood moet passen bij je leven. Als je altijd overal omheen gedraaid hebt, moet je ook zo kunnen sterven. Wij zijn tegenwoordig zo drammerig met zijn allen. Het publieke sterven is nogal in trek. Maar er zijn miljoenen mensen die dat helemaal niet willen, en dat moet je respecteren. Voorts ben ik ervoor, hoor, voor dat publieke sterven. Mij doet het goed, dat mensen als René Gude (*de vorig jaar gestorven Nederlandse Denker des vaderlands*), Albert de Lange (*de vorig jaar gestorven verslaggever bij Het Parool*) en Jenny Diski (*Britse schrijfster, die stierf in april*) opschrijven wat ze overkomt. Tegelijk word ik er een beetje onzeker van. Ik weet niet of ik zo flink kan zijn als zij waren. Dat je zo kalm kunt zeggen: het is mooi geweest. Ze leggen de lat erg hoog.’

Is er leven na de dood, dokter?

‘Ben je gek? Nee, natuurlijk niet. Een geweldige rotstreek vind ik dat. Ik vind dat helemaal geen rustgevende gedachte. Was het er maar! Dat is een grote teleurstelling in mijn leven. Als kind geloofde ik er wel in. Toen mijn moeder stierf, wisten wij: zij gaat naar de hemel. Misschien eerst even naar het vagevuur, maar dat is een detail. Als je daar nooit in hebt geloofd, kun je beter om met het besef dat er geen leven is na de dood.’

Uit de titel van uw jongste boek, *Vroeger waren we onsterfelijk*, spreekt heimwee naar het katholieke geloof. Ziet u zich er nog naar terugkeren?

‘Nooit. Ik heb er geen trauma’s van, maar op een gegeven moment houdt het op. Zonder worsteling, ik liep gewoon The Beatles achterna. Bij je eerste erectie verdwijnt je godsdienst. Dat is geen kwestie van nadenken, dat overkomt je. Jammer, want het katholicisme heeft een heel goed verhaal. Eerst die zondeval, dan de loutering en de straf, en daarna krijg je het weer naar je zin in de hemel. Het slaat nergens op, maar het gaat mooi in op de vraag: is dit nu alles?’

En is dit nu alles?

‘Dit is het wel zo ongeveer ja. Biologisch gezien is de zin van het leven: kinderen krijgen. Als die zelfstandig zijn, is het tijd om op te hoepelen. Wij hebben daar nog veertig jaar bijgelapt, om boeken te schrijven of een marathon te lopen. Maar dat is blessuretijd. Op het moment dat je je eerste leesbril nodig hebt, heb je het gehad. Daar moet je niet over zeuren. Als je kinderen het redden zonder jou, dan kun je met een gerust hart vertrekken.’

Medische porno

‘Papa, wanneer komt mama nu naar huis?’ Elf was hij, en de dagelijkse gang naar het ziekenhuis begon hem tegen te steken – zijn moeder was al een jaar ziek, waarvan drie maanden in het ziekenhuis. Het was een prachtige zomer en hij wou ook wel eens met zijn vriendjes spelen. Dat ze niet meer naar huis zou komen, zei zijn vader, op zijn ongemak dat de kleine Keizer ineens wist wat een taboe is. ‘Het voelde alsof ik een onderwerp had aangesneden waarvan we hadden afgesproken dat we dat niet zouden zeggen tegen elkaar. Dat had ik beter niet kunnen doen, dacht ik.’

Het was een heel lelijke dood, aan levercirrose (‘niet van de drank’), vertelt hij, waarvan hij zich vooral de fysieke omstandigheden herinnert. De doorligwonden, de gezwollen buik, de stank, de lege ogen van de acht dagen durende coma aan het einde – ‘en ze werd niet geholpen natuurlijk’. ‘Dat is heel hard, dat is slecht sterven. Een psycholoog zou zeggen: Keizer, je bent nog altijd bezig je moeder een goede dood te bezorgen.’

U bent nu zelf dokter. Welke rol kan de geneeskunde spelen in dat goede sterven?

‘Het doel van geneeskunde is iets goeds doen voor zieke mensen. Dat betekent niet altijd: genezen. Meer en meer ziektes zijn chronisch. Als je een ernstige huidziekte hebt, schizofreen bent, de ziekte van Meunière hebt, dan heb je een dokter nodig die zegt: wat rot voor je, ga even zitten, wat kun je nu allemaal niet meer doen? Je dokter moet met jou praten over jouw leven, daar gaat een enorme troost van uit.’

‘Je weet maar één ding zeker: het sterftepercentage van de mens is honderd procent. Als je het niet kunt opbrengen om op een gegeven moment gewoon de hand van je patiënt vast te houden, dan blijf je scannen tot halverwege de crematie. Dan krijg je 96-jarigen op *intensive care*, en ga je ze beademen. Terwijl je die misschien beter naar huis kunt sturen met morfine en aandacht. Dan gaat hij mooi dood in plaats van spartelend.’

Voor u geneeskunde ging studeren, hebt u filosofie gestudeerd. Bent u daardoor een meer troostende dokter?

‘Nee, filosofie is een hobby voor de avonduren. Ik ken verpleegkundigen die filosofie niet van parkeerruimte kunnen onderscheiden, maar veel beter zijn in troosten. In het begin van mijn carrière ging ik er gewoon niet heen, als iemand dreigde te sterven. Ik dacht: als ik erbij sta, krijg ik nog de schuld ook. Tot de zusters mij zeiden: zo kun je hier niet werken, je moet ernaartoe, je moet die man aankijken, niet om een diagnose te stellen maar om te communiceren.’

Zijn we niet altijd maar meer gaan verwachten? We tolereren ook niet meer dat ze fouten maken.

‘Zo’n reeks als *E.R.*, dat noem ik medische porno. Dat soort tv draagt het idee uit dat je te allen tijde bij de geneeskunde terechtkunt. Al die berichten in de media over medicijnen wekken ook die indruk.’

‘Je kunt jezelf ook wapenen als patiënt. Als je oud bent en fragiel, dan moet je een zegsman aanstellen. Als ik negentig word en ik beland in het ziekenhuis, dan moet mijn kind voor mij spreken en zeggen dat ik niet naar de *intensive care* wil.’

Hebt u dat voor uw vader kunnen doen?

‘Te laat helaas. Hij werd mishandeld door zijn artsen, met de beste bedoelingen, en samen met mijn broers en zussen hebben we hem bevrijd uit het ziekenhuis. Hij was 87, hij was benauwd, hij had altijd veel gerookt. In het ziekenhuis passeerden alle soorten dokters aan zijn bed. Na drie dagen had hij een beetje bloed bij zijn ontlasting, en ze deden een coloscopie. Hij was helemaal van de kaart. Toen hebben we hem naar de geriatrie gebracht, daar zei de dokter: meneer, hier is je bril, hier is je hoorapparaat, hier zijn je tanden, kunnen we even praten? Mijn vader zei: laat me met rust. Dat hebben ze ook gedaan en na een dag was hij dood. Hij had morfine gekregen, en we waren er allemaal bij.’

Bent u bang om te sterven?

‘Ik ben niet bang van de dood. Ik ben wel bang van een slecht sterfbed, maar dat valt goed te regelen, als je dokter niet bang is om je genoeg morfine te geven.’

Hebt u een euthanasieverklaring?

‘Die heb ik, maar daar heb ik niks aan. Als je niet meer kunt zeggen dat je euthanasie wilt, dan krijg je die toch niet. Dat standpunt neem ik in als ik zelf een verzoek krijg, en ook als ik als CERN-arts (*die de tweede opinie geven bij een euthanasieverzoek*) mijn mening moet geven: je moet er nog om kunnen vragen. Hoe dat dan moet voor mensen die aangeven dat ze niet meer willen voortleven als ze dement zijn?’

‘Wel, ik ga niet met de overdosis jouw kamer binnenkomen en roepen: hier heb je om gevraagd toen je nog bij zinnen was! En dan je mond opensperren en het goedje naar binnen gieten. Nee, als jij niet volledig dement wil worden, moet je je eigen leven nemen als je nog goed bij zinnen bent. Je moet niet tegen mij zeggen: als ik straks dement ben, moet jij me komen doodmaken. Dat verrek ik.’

Adviseert u mensen daarover als u vaststelt dat ze alzheimer hebben?

‘Nee. Als arts vind ik dat je euthanasie nooit moet aanbieden. Mensen moeten erom vragen. Ik ben heel blij dat we het sinds de wet op euthanasie in goede omstandigheden kunnen doen. Vroeger stond je toch altijd angstig te kijken, was je nooit helemaal zeker of je de juiste dosis had, werd de familie zenuwachtig omdat jij nerveus was. Ik ben heel erg voorstander van het recht op euthanasie. Ook een man van 96 die niet levensbedreigend ziek is, maar allerhande kleine kwalen opstapelt, mag van mij dood. Maar ik ga als dokter nooit zeggen: je kunt ook dood, hoor. Dat is net als een drenkeling een betonnen boei toe gooien.’

Als puber koketteerde u met de gedachte aan zelfmoord, schrijft u in Vroeger waren we onsterfelijk. Als u op uw dertigste nog niet écht gelukkig zou zijn, zou u zelfmoord plegen. U bent er nog. U hebt het échte geluk gevonden?

‘Helemaal niet. Dat is typisch zo’n leuk puberaal voornemen: ik ga geen genoeg nemen met zo’n halfverdrietig halfdraaglijk leven. Toch heb ik dat gedaan. Al de opstandigheid, dat is allemaal hormonaal. Dat is iets voor tussen je 15 en je 25.

Ergens rond je 35 kantelt het, denk ik, en zeker als je een kind krijgt. Dan is die fopspeen - ik kan altijd nog zelfmoord plegen - afgeschaft.'

U bent sinds november met pensioen, maar werkt nog wel voor de Levenseindekliniek. Vond u het idee van het pensioen ondraaglijk?

'Ik moet bij het wakker worden weten dat iemand me nodig heeft buiten de deur. Het is een verslaving. Ik ben een aandachtsjunkie, dat hebben alle hulpverleners. En dan is er nog de macht, heerlijk!'

Een dokter is een machtswellustige aandachtszoeker, is dat nu wat u zegt?

'Waarom denk je dat mensen hulp verlenen? Om een betere stoel in de hemel te krijgen? Ook zij die weten dat er geen hemel is, zijn dol op hulpverlenen. Het is een van de leukste machtsrelaties op aarde.'

Wat vindt u er zo leuk aan?

'Je bent de baas in een situatie. Neem nu zo'n sterfbed. Ik ken het rampgebied, ik kan een koers uitzetten. Ik kan mensen helpen als ze pijn hebben, ik kan de oudste zoon uit Canada bellen en zeggen dat hij moet komen als hij zijn moeder nog wil zien. Je bent de regisseur van een toneelstuk, en dat is een machtspositie. Mensen denken bij macht altijd aan Hitler, dat is onzin. Hulpverlening is goedaardige machtsuitoefening. Daarom gaat het ook vaak fout. Als die dokter echt zo erg inzat met jouw lot, dan zou hij niet doen alsof je een vlieg op de muur bent als hij met je in de lift staat.'

En waarom bent u geneeskunde gaan studeren?

'Omdat ik dat ook wilde. Alleen kon ik het toen nog niet zo formuleren. Ik had eerst filosofie gestudeerd, en dat kon twee kanten uit: of ik eindigde als prof voor een aula vol studenten, of ik eindigde aan de foute kant van de tap, zoals zoveel voorgangers. Ik wou mijn leven niet leiden als teleurgestelde filosofiestudent. Ik wou wat meemaken, ik wou *blood and guts*, ik wou ongelukken, ik wou ook een keer een lijk zien, een operatie meemaken. Catastrofilie, het plezier in rampzalige gebeurtenissen: dat hebben mensen ook allemaal. Kijk maar wat er bij een

ongeluk gebeurt, de hele stam loopt ernaartoe.’ ‘Het andere motief is dat je een maatschappelijke positie wilt innemen, dat je iets bent. Anders was ik wel houthakker in Noorwegen geworden, en geen dokter.’

Als dat uw drijfveren waren, waarom bent u dan eerst filosofie gaan studeren? Wat hoopte u daar te rapen?

‘Ik wilde gewoon weten waarom we op aarde zijn.’

En?

‘Nou, dat is dus de verkeerde vraag. Je kunt vragen wat de zin van een hamer is, of van een overjas, of van een stoplicht. Maar je kunt niet al die dingen op een hoop gooien en vragen wat de zin ervan is. Het is een idiote vraag. Maar telkens als je hoort dat er honderd mensen verdronken zijn in de Middellandse Zee, word je er toch weer door overvallen.’

Dus u bent teleurgesteld door uw studie filosofie?

‘Helemaal niet! Er is ook zoveel van me afgevallen dankzij die studie. Als je Wittgenstein leest, dan voel je je ineens zo ontzettend licht. Je wordt er een beetje stoned van. Het is net alsof het licht aangaat. De wereld om je heen blijft precies zoals hij was, en tegelijk is alles anders, staat alles in een ander licht. Dat is filosofie.’

‘Als beginnende filosoof vond ik Plato het mooiste wat ik ooit had gelezen. Ik kreeg het idee dat die wereld waar Plato over schrijft, van het Ware, het Goede en het Schone, dat je daar echt in terecht zou kunnen komen. Tenminste, als je afscheid kunt nemen van deze wereld: de vleselijke stoffelijke wereld, met al zijn misverstanden en al dat onaffe, imperfecte, altijd onvoltooide. Dat je daaruit zou kunnen ontsnappen, dat lees je bij Plato. Maar het is een visioen natuurlijk, het duurt niet lang. Wittgenstein doet het tegenovergestelde, die ontrafelt al onze categorieën en verwondert zich juist over het dagelijkse. Die laat zien dat het woordje “in” niet hetzelfde is in de uitdrukking “in de penarie” als in “in een huwelijk” zitten. Heerlijk. Ook over het lichaam-geest-probleem, wat ik het grootste filosofische vraagstuk vind, heeft hij ontzaglijk leuke dingen geschreven. “Het menselijke lichaam is het beste beeld van de menselijke geest.” Mooi, hé.’

‘Ik moet bij het wakker worden weten dat iemand me nodig heeft. Het is een verslaving. Ik ben een aandachtsjunkie, dat hebben alle hulpverleners. En dan is er nog de macht, heerlijk!’ ‘Ik wou mijn leven niet leiden als teleurgestelde filosofiestudent, aan de verkeerde kant van de tap. Ik wou wat meemaken, ik wou *blood and guts* , ik wou ongelukken, ik wou ook een keer een lijk zien, een operatie meemaken’

‘Als jij niet volledig dement wilt worden, moet je je eigen leven nemen als je nog bij zinnen bent. Je moet niet tegen mij zeggen: als ik straks dement ben, moet jij me komen doodmaken. Dat verrek ik’

‘Het sterven van mijn moeder was heel hard, heel slecht. Ik was elf. Een psycholoog zou zeggen: Keizer, je bent nog altijd bezig je moeder een goede dood te bezorgen’

‘Ik ben niet bang van de dood. Wel van een slecht sterfbed. Maar dat valt goed te regelen, als je dokter niet bang is om je genoeg morfine te geven’

‘Mensen blijven mensen. Als jij onder een auto loopt, denken jouw geliefden: wat een rotstreek, had je niet kunnen uitkijken?’

‘Biologisch gezien is de zin van het leven: kinderen krijgen. Als die zelfstandig zijn, is het tijd om op te hoepelen. Wij hebben daar nog veertig jaar bijgelapt, om boeken te schrijven of een marathon te lopen’

ALLE ARTIKELS VAN DE LAATSTE 24 UUR » (/NIEUWS/MEEST-RECENT)

Meer?

Lees de volledige krant digitaal.

(<http://www.standaard.be/plus/ochtend>)